

1 of 1 DOCUMENT

13 mei 2017

**'Een land van middelgrote steden';
Wat wordt dé grote verandering in Nederland? Hans Mommaas (62)
aarzelt niet: de overgang naar duurzame energie. Hij ziet een land van
warmtepompen en windmolens.**

BYLINE: Liesbeth Wytzes

SECTION: NEDERLAND; Blz. 36 Ed. 73 Nr. 19

LENGTH: 1986 woorden

HIGHLIGHT: Wat wordt dé grote verandering in Nederland? Hans Mommaas (62) aarzelt niet: de overgang naar duurzame energie. Hij ziet een land van warmtepompen en windmolens.

Hans Mommaas is sinds 2015 directeur van het Planbureau voor de Leefomgeving, dat gevestigd is in een prachtig vernieuwd pand in Den Haag. B30 noemen ze het daar, naar het adres aan de Bezuidenhoutseweg. De Koning opende het onlangs en nu zitten de drie planbureaus bij elkaar: ook het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Planbureau. Met zijn drieën brengen deze onafhankelijke instituten zo ongeveer alle aspecten van de samenleving in kaart; hoe het is, en hoe het allemaal nog beter kan, in een land waaraan continu wordt gesleuteld.

Op de kamer van de directeur staat een mok. Op de ene kant de tekst 'koffie met Hans', op de andere kant 'thee met Hans'. Daarvan zijn er tien in omloop. Wie zo'n mok in handen krijgt, kan die gebruiken voor een overleg 'zonder agenda' met de baas. Bijzonder in deze wereld van strakke agenda's.

Mommaas werd geboren in Roermond en groeide de eerste jaren op in Herkenbosch. Zijn vader was verbandmeester bij de Staatsmijn Beatrix. Daarvan is alleen de mijnschacht gegraven; toen die na een jaar of vijf klaar was, kwam er een eind aan de mijnbouw omdat het gasveld in Slochteren was ontdekt.

'Ik wilde milieukunde studeren,' zegt Mommaas. 'Dat was toen een nieuwe studie. Ik ging dus naar een voorlichtingsbijeenkomst in Wageningen. Maar ik schrok terug voor de enorme hoeveelheid scheikunde die je daarvoor moest doen. Ik had een oervervelende leraar scheikunde op school en dat was het enige vak waaraan ik een spuughekel had.'

Wat te doen? Mommaas moest nog even wachten op de bus. Op goed geluk liep hij een bijeenkomst binnen over sociologie. 'En ik werd daar zo door gegrepen. De student die ons voorlichtte, hield een verhaal over systemisch denken over de natuur, en dat je ook zo kunt kijken naar de menselijke samenleving. Echt een

'Een land van middelgrote steden'; Wat wordt dé grote verandering in Nederland? Hans Mommaas (62) aarzelt niet: de overgang naar duurzame energie. Hij ziet een land van warmtepompen en windmolens. Elsevier 13 mei 2017

eyeopener. Ik had voordien alleen gedacht over mensen als in zichzelf besloten wezens. Individuen. Maar dat ging over sociale systemen, interacties, instituties. Ik dacht: dat is het. Ik heb er nooit spijt van gehad.'

Hij kreeg, zegt hij, begrip voor sociale processen en gevoeligheden en een bijzondere interesse voor de stad; zijn proefschrift heette **Moderniteit, vrije tijd en de stad**. Bij zijn Plan-bureau houden ze zich daar ook intensief mee bezig. In het recente rapport **De verdeelde triomf** buigt het bureau zich over het succes van de stad.

Dat succes was er niet altijd. 'Vanaf de jaren zestig was er grote leegloop van de binnensteden, de stad was niet populair. Er werd stevig bijgebouwd in de buitengebieden. Dat was de periode van de uitbreiding van de stad: suburbia komt op, de toekomstdroom van de sociaal stijgende arbeider.

'Na de oorlog was er enorme woningnood; het geld ging naar de opbouw van de industrie. Pas veel later kwam er geld vrij voor woningbouw en die kwam op gang in de buitengebieden. Laagbouw met veel groen eromheen, winkelcentra, sportvelden. Lucht, licht, ruimte.' Die buurten kennen we allemaal; populair zijn ze niet meer.

'Destijds bleven de achterblijvers in de stad. Er waren zelfs plannen om die oude binnensteden plat te gooien. Dat was ouwe meuk. Amerika was modern, die binnen-steden waren ouderwets, Europees. In de jaren zeventig is daartegen enorm protest gekomen, van de burgers zelf.'

Mommaas kan het weten, want zijn broer zat bij de Kabouterbeweging. 'En die zijn de binnenstad gaan heroveren, die verzetten zich met de krakersbeweging tegen de "manhattanisering" van het centrum. Daar begint de verandering; die generatie is vervolgens de binnenstad weer ingegaan.'

Dat was niet de enige motor van de hernieuwde bloei van de stad. 'In de jaren tachtig was er sprake van een economische herstructurering: een draai van industriële economie naar kenniseconomie.' Daarvan is Mommaas zelf een goed voorbeeld. Zijn vader werkte bij de mijnen, hij werd een hoogopgeleide ambtenaar.

'Die nieuwe kennis- en diensteneconomie bestaat bij de gratie van ontmoeting en kennis uitwisselen. Die zoekt vernieuwing op: de stad. Er was dus een extra impuls om weer naar die stad te gaan. En in die beweging zitten we nog steeds. Dat maakt die stad zo populair: je wilt zijn waar nieuwe ideeën ontstaan, bij de universiteiten en hogescholen.'

Steden als Amsterdam, Utrecht, Eindhoven zijn populair. Andere steden staan er minder florissant voor, zo blijkt ook uit dat rapport **De verdeelde triomf**. 'We hebben wel een positief toekomstverhaal voor stedelijke ontwikkeling, maar dat geldt voor een bepaalde groep. We hebben geen verhaal voor de groep steden die achterblijft, middelgrote steden als Heerlen, Sittard, Geleen, Helmond, Almelo, Vlaardingen. Steden die onder de 100.000 inwoners zitten en regionaal geen centrumfunctie hebben, geen hoger onderwijs hebben, een industrieel verleden dat ze zijn kwijtgeraakt.'

Nare beelden doemen op van verpauperde steden in de wereld. Gaat het die kant op? Mommaas denkt van niet. De verschillen, op elk gebied, zijn in Nederland nu eenmaal kleiner dan in andere landen. Maar, zegt hij, 'er ligt wel een opgave'. Gelukkig hebben we een 'stevig staatsbestel met een herverdelende functie'. De overheid zorgt ervoor dat mensen die het moeilijk hebben, in een stad wonen waar het niet zo stralend gaat, toch niet verarmen.

'Daarvoor hebben we twee strategieën. Ten eerste de herverdeling van rijkdom door middel van allerlei subsidiesystemen zoals huursubsidie, bijstandsregelingen, gemeentefondsen, provinciale fondsen. Ten tweede het zoeken naar nieuwe kansen voor de gebieden die achterblijven, en dat gebeurt ook.

'Een succesvol bedrijf als ASML in Eindhoven is ontstaan uit Philips. DSM in Sittard is ontstaan uit de kolenindustrie. We hebben **city deals** om de groei in steden te bevorderen, we hebben het topsectorenbeleid zodat niet alleen de Randstad profiteert. Je kunt het zoeken naar een nieuwe toekomst op allerlei manieren ondersteunen.'

Het is ook maatschappelijk relevant om zulke gebieden te blijven steunen. Eerder zei Mommaas dat er

'Een land van middelgrote steden'; Wat wordt dé grote verandering in Nederland? Hans Mommaas (62) aarzelt niet: de overgang naar duurzame energie. Hij ziet een land van warmtepompen en windmolens. Elsevier 13 mei 2017

onrust kan ontstaan uit verschillen tussen regio's. 'Ja, dat is een gevaar. Als je kijkt naar wie er stemt op bepaalde politieke partijen, dan zie je dat daar ruimtelijke patronen in zitten. Dat onbehagen komt vooral voort uit de oude industriegebieden, net zoals dat in de Verenigde Staten het geval is.'

Maatschappelijke onrust is het onderzoeksterrein van het Sociaal en Cultureel Planbureau. 'Wij kijken naar de economische sterkte van steden en regio's, en de ontwikkelingen daar.'

Steden zijn in Nederland nooit heel groot. We zijn een land van 'middelgrote steden', zegt Mommaas. 'Zelfs Amsterdam blijft een middelgrote stad. Ik woon in Maastricht en dat is anderhalf uur van Keulen af, dat is met anderhalf miljoen inwoners veel groter dan Amsterdam, maar in Duitsland is het een kleine stad.'

Is Nederland niet eigenlijk één heel grote stad met een paar grote parken? 'Nou, dat vind ik een moeilijk beeld. Dat doet onrecht aan de regionale differentiatie in dit land. Dan mis je de kwaliteit van kleinschaligheid, alsof we een soort Sjanghai zijn. Dat zijn we niet en daar houden we ook niet zo van. Wat Nederland onderscheidt van andere landen, is de samenhang tussen die verschillende kleinschalige steden.'

Het Planbureau houdt zich bezig met uiteenlopende onderwerpen, al zijn die verbonden doordat ze allemaal te maken hebben met de leefomgeving. Maar wat is nou volgens Mommaas dé grote uitdaging van de komende decennia? Zonder nadenken zegt hij:

'De energietransitie: van fossiele naar duurzame energie. Dat gaan we allemaal merken. Dat raakt aan de vezels van de samenleving, aan hoe we ons kleden, hoe we onze verwarming regelen, hoe we huizen bouwen, ons verplaatsen.

'Over twintig, dertig jaar zullen we een grote dosis hernieuwbare energie tot onze beschikking hebben. Zonne-energie, windenergie. We zullen veel zorgvuldiger omgaan met onze warmteconsumptie en -opslag. Dus overal waar nu warmte vrijkomt of in rivieren wordt geloosd als bijproces van de industrie, gaan we die opvangen, in buizen stoppen, in de grond opslaan.

'Onze huizen worden beter geïsoleerd. Alle nieuwbouwhuizen worden energie-neutraal. Ik huurde tot voor kort in Tilburg een appartement dat een jaar of vijf, zes geleden is gebouwd, met een warmtepomp. Ik hoefde nauwelijks te stoken en ik had niet eens zonnepanelen, kun je nagaan! Huizen moeten goed worden geïsoleerd, en de warmte die je gebruikt, worden teruggewonnen.'

Mommaas moet wel bekennen dat hij op het gebied van vervoer nog niet helemaal vooroploopt: hij heeft een oude Saab. Maar, zegt hij er snel bij, hij rijdt nauwelijks nog. 'Ik vind autorijden tijdverspilling.'

Dus over twintig jaar ziet het leven er heel anders uit? 'Het gaat heel snel, ja. Als je al ziet hoe we bezig zijn de windparken op zee uit te breiden.'

Een land als Nederland is sterk afhankelijk van fossiele brandstoffen, omdat het een grote haven heeft met alle daarbij behorende energie-industrie - denk aan Pernis. Daarom loopt ons land achter op het gebied van hernieuwbare energie. Die omslag wordt dus een enorme beweging. 'Daarom zeg ik ook: dit wordt heel ingrijpend. Maar in de bouw bijvoorbeeld zie je al dat recycling standaard is geworden.

'Voor mijn huis wordt nu een oud gebouw van Defensie afgebroken. De bouwvakkers maken allemaal keurige hoopjes van afval dat wordt afgevoerd en gerecycled. Als je met je eigen huis aan de slag gaat, is het nog een zoektocht: hoe kan ik het doen, wat moet ik doen, hoe financieel ik dat? Ik kan me voorstellen dat er op dat vlak nog wel wat valt in te halen.'

Dus Mommaas is optimistisch? 'Ja, dat is mijn vak. En als we in Nederland ergens echt onze schouders onder moeten zetten, dan lukt het ook. Kijk maar naar de Deltawerken. En naar zaken als waterveiligheid. Daarin zijn we wereldkampioen. Er is nu ook een gevoel van urgentie. Dat was er eerder niet en nu is dat anders.

'Het is bovendien een wereldwijde beweging, zie China. Al moet de Amerikaanse president er nog een beetje aan wennen.'

'Een land van middelgrote steden'; Wat wordt dé grote verandering in Nederland? Hans Mommaas (62) aarzelt niet: de overgang naar duurzame energie. Hij ziet een land van warmtepompen en windmolens. Elsevier 13 mei 2017

Niet alleen de president van de Verenigde Staten; ook in Nederland zijn er nog genoeg mensen die met wantrouwen of in elk geval afwachtend kijken naar veranderingen op het gebied van energie. Dus hoe krijg je juist die mensen om? Nu heeft Mommaas, zegt hij, 'een zekere gevoeligheid' voor wat mensen fascineert en in beweging brengt.

'Mensen willen door iets worden geraakt, geënthousiasmeerd. Maar als iets als pure techniek over ons wordt uitgestort, zonder dat de verbeelding daarbij een rol speelt, gaan we ons daartegen verzetten. Dat is gebeurd met de opvang van CO₂ met de windmolens. We worden tot iets gedwongen en voelen ons er niet enthousiast over. Je moet mensen mede-eigenaar maken van een windmolen: niet alleen van het idee, maar letterlijk. Eigenaar van de energie die dat ding opwekt. Het is ónze energie.'

Mommaas kan wel wat steden noemen die als voorbeeld kunnen dienen: Kopenhagen, Vancouver. 'Daar is sterk ingezet op klimaatbestendig bouwen.' Hij ziet de stad niet alleen als een verzameling mensen en gebouwen. Voor Mommaas is een stad ook een levend organisme, een wirwar waar allerlei stoffen in- en uitstromen: water, voedsel, energie, mest. 'Ik wil dan weten hoe dat allemaal slimmer en intelligenter kan.'

Hij loopt ook graag door andere steden, van de ene buitenwijk naar de andere. Diagonaal. Laatst nog in Taipei, Taiwan. 'Dat is een typisch Aziatische stad, met alle hoogbouw die daarbij hoort. Wij hebben monofunctionele buitenwijken, daar staat Nederland om bekend. Wij zijn het soort volk dat overal bedrijfskantines wil hebben en dan op een verdieping, zodat niemand er van buitenaf bij kan. We zijn soms een wat naar binnen gekeerd volkje. De voorsteden van Taipei zijn heel anders. Overal winkeltjes, kleinschalige ondernemers, je kunt er eten, er zijn fietswinkels, van alles. Het is er dus veel levendiger.'

HANS MOMMAAS (Herkenbosch, 1955) studeerde westerse sociologie en promoveerde in 1993. Hij was van 2002 tot 2015 hoogleraar Leisure Studies in Tilburg en onder meer van 2005 tot 2010 lid van de VROM-raad.

LANGUAGE: **DUTCH**; NEDERLANDS

PUBLICATION-TYPE: Tijdschrift

JOURNAL-CODE: ELS

SUBJECT: Politics (93%); Interviews (73%); Profiles + Biographies (70%)

LOAD-DATE: May 10, 2017